

บทที่ ๑

บทนำ

กระบี่กระบอง หมายถึง การเล่นอย่างหนึ่งของไทย จัดอยู่ในจำพวกกีฬา เป็นกีฬาของไทยแท้ ๆ โดยดัดแปลงมาจากรูปแบบของการรบในสมัยโบราณ มีระเบียบการเล่น มีกฎ กติกา มีการจัดดำเนินการแข่งขัน โดยใช้อาวุธต่าง ๆ เช่น กระบี่ ดาบสองมือ โล่ ดั้ง ทวน พลอง ง้าว เป็นต้น คำว่า "ดาบ" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๓ แปลว่า มีดยาวชนิดหนึ่ง ใช้ในการสู้รบ

ดาบสองมือ หมายถึง การเล่นประเภทหนึ่งของกระบี่กระบองที่มีการต่อสู้ตัวต่อตัว โดยใช้ดาบที่ทำด้วยหวายหรือเหล็กเป็นอุปกรณ์ ภายใต้กฎ กติกา ระเบียบ ข้อบังคับ ประเพณีอันดีงามในการเล่น

วิชาดาบสองมือ (PE 482) เป็นวิชาเลือกเสรี และวิชาเลือกบังคับของหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต วิชาเอกพลศึกษา จำนวน ๑ หน่วยกิต เรียนสัปดาห์ละ ๒ ชั่วโมง

จุดมุ่งหมายในการสอน

๑. เพื่อดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมประจำชาติให้คงอยู่ตลอดไป
๒. เพื่อให้มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการป้องกันตัวด้วยดาบสองมือ
๓. เพื่อให้ทราบระเบียบประเพณีการเล่นและการแข่งขัน
๔. เพื่อให้นักศึกษาสามารถถ่ายทอดไปสู่เยาวชนรุ่นหลังต่อไป

ประวัติความเป็นมาของวิชาดาบสองมือ

มนุษย์รู้จักใช้อาวุธมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ เพราะเหตุว่าอาวุธเป็นเครื่องมือในการแสวงหาอาหารและสำหรับป้องกันตัว จากหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ปรากฏว่า ได้มีการเริ่มใช้อาวุธมานานกว่า ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว อาวุธในสมัยนั้นทำจากหินและกระดูกสัตว์ ต่อมาได้มีวิวัฒนาการขึ้น สามารถถลุงโลหะจากแร่ธาตุต่าง ๆ เช่น ทองแดง ดีบุก ตะกั่ว เหล็ก เพื่อนำมาประดิษฐ์เป็นอาวุธ (นาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ๒๕๑๓ : ๑) และดัดแปลงให้มีคุณภาพดีขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อใช้ป้องกันตัวและเพื่อประหารชีวิตในการทำสงคราม

ดาบสองมือ เป็นกีฬาประเภทการต่อสู้ป้องกันตัวดั้งเดิมของไทยชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเล่นกระบี่กระบอง ได้ดัดแปลงมาจากลักษณะและรูปแบบการรบในสมัยโบราณ การรบในสมัยโบราณเป็นการรบที่ใกล้ชิดในระยะประชิด อาวุธที่ใช้ นอกจากดาบแล้วยังมี กระบี่ โล่ ดั้ง ง้าว ทวน พลอง เป็นต้น กีฬาการเล่นดาบสองมือเป็นการรบจำลองนั่นเอง เป็นการเอาทวายเป็นดาบแล้วจับมาตีกันเล่น หรือแข่งขันกันเป็นคู่ ๆ คู่จะสู้กันในสนามรบตัวต่อตัว (นาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ๒๕๑๓ : ๖)

ในสมัยก่อนที่จะตั้งกรุงสุโขทัย เป็นเมืองหลวง ได้มีการพบซากและร่องรอยของเมืองโบราณอยู่ทั่วไปในแผ่นดินไทย เช่น ภาคกลางปรากฏมีร่องรอยของวัฒนธรรมแบบทวารวดี ภาคใต้ปรากฏมีร่องรอยของวัฒนธรรมแบบศรีวิชัย และภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนล่างก็มีร่องรอยของวัฒนธรรมแบบลพบุรี ซึ่งแต่ละภาคที่มีวัฒนธรรมโบราณหลงเหลืออยู่เหล่านี้ ล้วนมีหลักฐานที่แสดงถึงรูปแบบอาวุธที่ใช้ในการรบอยู่ทั้งจากภาพปูนปั้นเล่า เรื่องประดับโบราณ เจดีย์ ภาพสลักตามระเบียง ทับหลังของประสาธหิน ตลอดจนประติมากรรมลอยตัวอื่น ๆ ซึ่งอาวุธที่มีมากได้แก่ ดาบ ธนู หน้าไม้ หอก ง้าว เป็นต้น (ณัฐภัทร จันทวิช ๒๕๒๕ : ๔๐๑)

สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ประเทศไทยยังมีการทำสงครามอยู่เป็นประจำจึงมีการรวบรวมไพร่พลฝึกหัดการต่อสู้ด้วยการใช้อาวุธ และการใช้อาวุธในร่างกายทำร้ายคู่ต่อสู้ หรือที่เรียกว่า การต่อสู้ด้วยมือเปล่า (ประกอบ โชประการ ๒๕๐๔ : ๖๐) เด็กชายไทยทุกคนไม่ว่า เป็นลูกของสามัญชนหรือลูกกษัตริย์จะต้องได้รับการฝึกฝนการใช้อาวุธพร้อม ๆ ไปด้วยการเรียนหนังสือและการฝึกวิชาพิเศษต่าง ๆ เช่น ใช้น้ำเสียดวงมืออ่อนตัวและเตรียมพร้อมเป็นอาวุธทำสงครามกับชาติที่มารุกราน สถานที่ที่ใช้สำหรับฝึกหัดได้แก่ สำนักต่าง ๆ และวัดวาอาราม ผู้สอนคือพระภิกษุและชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถทางด้านกระบี่กระบอง การเรียนสมัยก่อนมุ่งภาคปฏิบัติ มากกว่าภาคทฤษฎี การจดเป็นลายลักษณ์อักษรไม่มี สมัยต่อมาได้มีการดัดแปลงแก้ไขให้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พยายามอบรมสั่งสอนเป็นขั้นตอน มีระเบียบแบบแผนและพยายามค้นคว้าและเขียนเป็นตำราขึ้น โดยการสันนิษฐานจากประสบการณ์ การไต่ถามผู้รู้แล้วตั้งเป็นทฤษฎีเป็นหลักเกณฑ์ขึ้น (สมบัติ จำปาเงิน ๒๕๒๕ : ๒)

สมัยอยุธยาเป็นราชธานี ยังมีการทำสงครามกับข้าศึก ดังนั้นชาวไทยทุกคนยังต้องฝึกการใช้อาวุธควบคู่กับการเรียนหนังสือและวิชาพิเศษต่าง ๆ อาวุธที่ใช้ได้ถูกประดิษฐ์คิดค้นให้มีรูปร่างเหมาะสมกับประโยชน์ในการใช้มากขึ้น กล่าวคือมีทั้งความงามและความน่ากลัวไปพร้อมกัน

ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ความจำเป็นของการฝึกหัดดาบสองมือเพื่อใช้ในสงครามยังมีอยู่ ส่วนการเล่นเพื่อความสนุกสนานมีบ้าง เป็นการเล่นเพื่อสมโภชน์งานต่าง ๆ ดังที่ จรรยาพร ธรณินทร์ ได้กล่าวว่า "นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๓๒๕ ซึ่งเป็นปีแห่งการเริ่มศักราชของกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศไทยในขณะนั้นยังอยู่ในภาวะสงครามกับพม่า ในสมัยรัชกาลที่ ๑ มีการฝึกฝนการใช้อาวุธ เช่น ดาบและมวยไทย จึงจัดว่าเป็นการกีฬาเพื่อสงครามอยู่" (จรรยาพร ธรณินทร์ ๒๕๒๖ : ๘)

สมัยรัชกาลที่ ๒ การเล่นดาบสองมือเป็นไปในทางสนุกสนานมากกว่าการฝึกเพื่อเตรียมตัวในการทำสงคราม

สมัยรัชกาลที่ ๓ เล่นดาบสองมือเพื่อเตรียมพร้อมในการทำสงครามมากกว่าการเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ปลายรัชกาลนี้เริ่มมีการฝึกการยิงปืนแทนการฝึกการใช้ดาบสองมือ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากชาวตะวันตก

สมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงโปรดปรานการเล่นดาบสองมือเป็นพิเศษ ถึงกับโปรดเกล้าให้พระเจ้าลูกยาเธอหลายพระองค์ทรงฝึกหัด และทรงโปรดเกล้าให้แสดงเพื่อเป็นการสมโภช ในครั้งที่เจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ทรงผนวชเป็นสามเณรตามราชประเพณี ที่หน้าอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และทรงโปรดให้ฟื้นฟูกีฬาประเภทนี้โดยทั่วไป ซึ่งจะเห็นได้ในงานสมโภชน์ต่าง ๆ เช่น งานโกนจุก งานบวชนาค งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า เป็นต้น ต่อมาความจำเป็นเรื่องการใช้อาวุธไทยสมัยโบราณเพื่อการรบในสงครามลดน้อยลง เนื่องจากเริ่มมีการรบโดยใช้อาวุธที่สมัยต่าง ๆ การแสดงหรือการฝึกเล่นดาบสองมือจึงใช้เล่นเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น

สมัยรัชกาลที่ ๕ พระองค์เคยทรงศึกษาอาวุธไทยโบราณกับหลวงพลโยธานุโยค (รุ่ง) (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ มปป. : ๗) และทรงส่งเสริมการเล่นกีฬาประเภทนี้เป็นอย่างมากเป็นที่นิยมและแพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไป การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน

สมัยรัชกาลที่ ๖ มีการจัดตั้งสำนักดาบขึ้นหลายคณะ เช่น ที่หลวงวิศาลดรุณกร ตั้งสำนักดาบขึ้นที่โรงเรียนสวนกุหลาบ เพื่อเป็นการฝึกร่างกายและการแสดงต่อสู้ป้องกันตัว นอกจากนี้ได้จัดแสดงตามงานต่าง ๆ อยู่เสมอเพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย

สมัยรัชกาลที่ ๗ การเล่นดาบสองมือเริ่มชบเซา แต่ก็ยังมีการเรียนและฝึกหัดกันอยู่บ้าง เช่น ที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก

สมัยรัชกาลที่ ๘ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การเล่นดาบสองมือได้รับการฟื้นฟูมากขึ้น ผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการรักษาประเพณีการเล่นนี้ได้แก่ ท่านอาจารย์นาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา โดยท่านนำเอาบรรจุเข้าในหลักสูตรฝึกหัดครูพลศึกษาทุกระดับจนถึงปัจจุบันนี้

ในปัจจุบัน การเล่นดาบสองมอยังคงได้รับความนิยมของประชาชนทั่วไป จะเห็นได้จากมีคณะและสำนักดาบเกิดขึ้นอย่างมาก เช่น สำนักดาบศรีบุญยานนท์ สำนักดาบพุทธไสวรรรย์ สำนักดาบศรีไตรรัตน์ เป็นต้น และมีการแสดงในงานสมโภชน์ต่าง ๆ โดยทั่วไป โดยเฉพาะที่สนามหลวง มีการแสดงเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการเผยแพร่และคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทย

วิชาดาบสองมือได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาพลศึกษาระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๔๑๘ หลักสูตรวิชาพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๔๒๑ หลักสูตรวิชาพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๔๒๔ หลักสูตรประกาศนียบัตร และปริญญาบัตร วิชาเอกพลศึกษาในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่ผลิตครูพลศึกษาทุกสถาบัน การเรียนการสอนมุ่งทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีควบคู่กันไป มีตำราสำหรับการค้นคว้าหลายเล่ม เช่น แนวสอนวิชาอาวุธโบราณของ บัว นิลอาษา วิชากระบี่กระบองของท่านอาจารย์นาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา แบบเรียนพลานามัย พลศึกษา ของอาจารย์ฟอง เกิดแก้ว เป็นต้น

วิชาดาบสองมือ ถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาติ เพราะเป็นการเล่น การแสดงและเป็นศิลปการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยอาวุธไทยสมัยโบราณ ซึ่งสามารถใช้อาวุธ รุก รับ ทำร้ายต่อสู้ได้ สามารถใช้หมัด สอก เข่า เท้า ประกอบการต่อสู้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ทศนคติ ค่านิยมและความเชื่อ เป็นสิ่งที่ชาวไทยมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เป็นกีฬาที่มีการผสมผสานระหว่างของเก่ากับของใหม่เข้าด้วยกัน เป็นสภาพที่มั่นคงยิ่งขึ้น เช่น มีกฎ กติกา ระเบียบวินัยในการแข่งขัน รวมทั้งมีการตัดสินใจด้วยคะแนน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและเหตุการณ์ ซึ่งมีความสมบูรณ์ตามลักษณะของวัฒนธรรมทุกประการ ดังนั้นวิชาดาบสองมือจึงเป็นวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติไทย ที่ควรแก่การรักษาทำนุบำรุงและส่งเสริมให้คงอยู่คู่ชาติตลอดไป